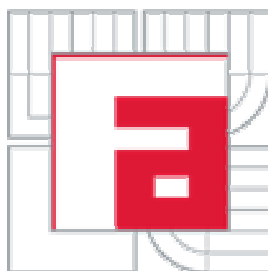

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ
BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA ARCHITEKTURY
ÚSTAV NAVRHOVÁNÍ I.

FACULTY OF ARCHITECTURE
DEPARTMENT OF DESIGN I.

FORMY PÉČE O NEZAOPATŘENÉ DĚTI

FORMS OF CARING FOR THE UNPROVIDED CHILDREN

DIZERTAČNÍ PRÁCE
DOCTORAL THESIS

AUTOR PRÁCE
AUTHOR

Ing. arch. SOŇA VELKOVÁ

VEDOUCÍ PRÁCE
SUPERVISOR

doc. Ing. arch. DAGMAR GLOSOVÁ, CSc.

BRNO 2010

Abstrakt

Práce se zabývá formami náhradní péče o nezaopatřené děti s přihlédnutím k jejich specifickým potřebám z architektonicko-typologického hlediska. Cílovou skupinou jsou velké pěstounské rodiny, zhodnocení jejich životních nároků a definování požadavků na obytný prostor, jako příprava pro legislativní zavedení profesionální pěstounské péče.

Abstract

This paper deals with forms of compensatory care of unprovided children, taking in consideration their specific needs from the architecture-type point of view. The target group is that of big foster families, evaluation of their life requirements and defining their requirements of the living space, preparing the ground for legislative introduction of professional foster care.

Klíčová slova

ohrožené děti, nezaopatřené děti, ústavní péče, náhradní rodinná péče, pěstounská péče, adopce a poručenství, zvláštní dětská zařízení, diagnostický ústav, dětský domov, dětský stacionář, ústav sociální péče, výchovný ústav, nestátní neziskové organizace, S.O.S. vesničky, architektura, bydlení, panelová výstavba

Keywords

children in danger, unprovided children, institutional care, compensatory family care, foster care, adoption and guardianship, special children institution, diagnostic institution, asylum, children social welfare institution, social service institution, education institution, non-profitable NGOs, SOS villages, architecture, living, panel houses

Obsah

Obsah.....	2
1 Úvod.....	4
1.1 Předmět disertační práce	4
1.2 Cíle disertační práce	4
1.3 Hypotézy	4
2 Vymezení pojmů (klíčových kategorií, cílových skupin)	5
2.1 Nezaopatřené děti	5
2.2 Systém péče v České republice	5
3 Výsledky analýz forem péče o nezaopatřené děti	6
3.1.1 Zvláštní dětská zařízení - dětská centra	6
3.1.1.1 Kojenecké ústavy	6
3.1.1.2 Ústav pro děti do tří let – Dětské domovy pro děti do 3 let	6
3.1.1.3 Dětské centrum, jako nový pilotní projekt	6
3.1.2 Diagnostický ústav	7
3.1.3 Dětský domov	7
3.1.4 Dětské stacionáře	8
3.1.5 Ústavy sociální péče	8
3.1.6 S.O.S Vesničky	8
3.1.7 Akutní zajištění dětí (alternativa dětských center a diagnostických ústavů) Klokánek	9
3.1.8 Výchovné ústavy.....	9
3.1.9 Zařízení pro děti starší osmnácti (šestnácti) let – následná péče.....	10
3.1.9.1 Komunita mládeže.....	10
3.1.9.2 Program polozávislého bydlení – podporované bydlení	10
3.1.9.3 Dům na půli cesty.....	10
3.1.9.4 DOM, SKP Centrum	10
3.1.10 Náhradní rodinná péče.....	11
3.1.10.1 Pěstounská péče.....	11
3.1.10.2 Poručenství.....	12
3.1.10.3 Svěření do péče jiné osoby než rodiče	12
3.1.10.4 Osvojení – adopce	12
3.1.10.5 Pobyt dítěte mimo ústav – hostitelská péče.....	12
3.1.10.6 Svěření do výchovy třetí osoby	12
4 Architektonicko-typologický rozbor.....	13

4.1	Interpretace dotazníku mapujícího postoje dětí k architektonickému řešení jejich životního prostoru.....	13
4.2	Požadavky na určení životního prostoru dítěte se zohledněním žádoucích aktivit	14
5	Návrh optimálního řešení bytů pro velké (pěstounské) rodiny	17
6	Seznam prací a výsledky odborné činnosti	18
7	Závěr	19
7.1	Potvrzení – vyvrácení hypotéz	19
7.2	Celkové shrnutí – přínos práce.....	19
8	Odkazy na použitou literaturu	22
9	Summary	23

1 Úvod

Práce se zabývá dlouhodobě aktuálním tématem vlivu prostředí na děti mimo jejich biologické rodiny, podmínkami ve kterém vyrůstají a vlivu tohoto prostředí na jejich vývoj.

1.1 Předmět disertační práce

Autorka se zabývá vlivem různých druhů prostředí, ve kterých je skupina nezaopatřených dětí se specifickými potřebami vychovávána a kde tyto děti dočasně či trvale žijí. Autorka této disertační práce přinesla nezávislé porovnání všech možností náhradní péče s důrazem na typologicko-architektonické aspekty prostředí. Práce je doprovázena úvahami o vhodnosti určitého architektonického pojetí vzhledem k požadavku pozitivního ovlivnění života dětí mimo biologickou rodinu. Nezávislé porovnání se opírá o komplexní shromáždění poznatků vztahujících se k jednotlivým formám péče o nezaopatřené děti. Psychologický, sociologický, pedagogický, ale i ekonomický pohled na tuto problematiku autorka shledává jako neoddělitelnou součást práce, a proto je práce doprovázena citacemi a odkazy na odborná stanoviska z těchto oborů.

Těžištěm práce je doplnění informací o formách fungování zařízení náhradní péče o aspekt stavebně architektonický a návrh alternativního řešení bytového zajištění pro uvažované zavedení profesionální pěstounské péče.

1.2 Cíle disertační práce

Cílem disertační práce je:

- **zmapování a analýza současných forem náhradní rodinné péče v České republice**
- **konfrontace stavu zajištění náhradní péče u nás a v zahraničí**
- **konfrontace vhodnosti ústavní péče a individuální rodinné péče**
- **konfrontace různých pohledů (sociologického, výchovného, ekonomického a architektonicko-urbanistického) na problematiku nezaopatřených dětí**
- **podrobná analýza zázemí a životního prostoru velkých pěstounských rodin**
- **návrh optimálního řešení bydlení ve městě pro velké pěstounské rodiny**

1.3 Hypotézy

Disertační práce hledá v souladu se svým zaměřením odpověď na tyto otázky:

- 1) **Jsou ústavní zařízení po typologické a architektonické stránce vyhovující a přispívají dostatečně k vytvoření vhodných podmínek pro vývoj a výchovu dětí?**

- 2) Je myšlenka podpory individuální náhradní rodinné péče formou velkých pěstounských rodin oproti ústavní péči nosná?
- 3) Je vytyčení požadavků na architektonickou typologii životního prostoru velkých pěstounských rodin potřebné?
- 4) Je vhodnější integrace velkých pěstounských rodin do měst, nebo vesnického prostředí?
- 5) Je vhodné (účelné) využití stávajících panelových domů pro vytvoření bytového zázemí náhradní rodinné péče?
- 6) Respektuje současné stavebně-architektonické řešení stávajících zařízení péče o nezaopatřené děti jejich představy, očekávání a postoje?

2 Vymezení pojmů (klíčových kategorií, cílových skupin)

2.1 Nezaopatřené děti

Pro účely této práce se termínem nezaopatřené děti myslí především děti a mladiství vychovávaní z různých důvodů mimo rodinu svých biologických rodičů.

2.2 Systém péče v České republice

Formy péče jsou v naší zemi roztržštěné a panuje rivalita mezi jednotlivými institucemi, obzvláště mezi státními a nestátními.

Majoritní podíl v rukou státu je ve formách centralizované ústavní péče jako jsou Dětská centra, Diagnostické ústavy, Dětské domovy, Dětské stacionáře, Výchovné ústavy a Ústavy sociální péče. Snahu státu o umisťování dětí do náhradní rodinné péče doplňují aktivity občanských sdružení a neziskových organizací. Ty se snaží problematiku nezaopatřených dětí řešit zprostředkováním náhradní rodinné péče, děti zapojovat do normálního světa, bez zvláštních opatření a to navržením adopce, pěstounské péče, poručenství nebo svěřením do výchovy.

Samostatnou kapitolou je péče o „dětí“ mezi 18 – 26 rokem života. Stát pro tuto skupinu lidí nemá takřka žádné vhodné alternativy pomoci, a proto snaha těchto sdružení je nenahraditelná.

I když se pomalu daří zvyšovat podíl individuální náhradní rodinné péče, podíl dětí umístěných v péči ústavní je stále zdrcující.

V zahraničí je trendem (když nejde dítě vrátit do biologické rodiny, což je priorita) děti přednostně umisťovat do náhradní rodinné péče, především do pěstounských rodin, nebo profesionálních pěstounských rodin.

3 Výsledky analýz forem péče o nezaopatřené děti

Při kompilaci přehledného a logického výčtu zařízení pro nezaopatřené děti jsem vycházela z aspektu **od centralizace k decentralizaci, tedy přehledu zařízení ústavní rodinné péče k náhradní rodinné péči se zohledněním věku uživatelů**. Kompletní práce nabízí podrobný popis zařízení, historický kontext, tabulky, grafy, porovnání situace se zahraničím a v neposlední řadě rozbor referenčních objektů.

3.1.1 Zvláštní dětská zařízení - dětská centra

Pod odkaz Dětské centrum můžeme zařadit tři typy zařízení: **Kojenecký ústav, Ústav pro děti do tří let – dětský domov do tří let, Dětské centrum** - jako integrované pracoviště.

Dětská centra **zajišťují nepřetržitou okamžitou pomoc i přechodný pobyt klienta** (klientem je v tomto případě míněno „potřebné dítě“). Dítě je v těchto centrech zachyceno z různých důvodů, ať už na vlastní žádost, po umístění policií, na základě rozhodnutí soudu (předběžné opatření, rozhodnutí o ústavní výchově), nebo na žádost sociálního pracovníka. Děti přicházejí také na základě žádosti rodičů. Tato centra také **zajišťují poradenskou činnost rodinám a matkám, které se neumí postarat o své novorozené dítě. Klíčovou věkovou skupinu klientů tvoří děti předškolního věku.**

3.1.1.1 Kojenecké ústavy

Kojenecké ústavy pečují o děti do jednoho roku. Jejich kapacita je za několik posledních let přibližně na stejné úrovni (1871 míst).

3.1.1.2 Ústav pro děti do tří let – Dětské domovy pro děti do 3 let

Slouží podobnému účelu jako dětské domovy, jsou ale určeny jen pro děti velmi nízkého věku - maximálně do tří let a jsou tomu také typologicky přizpůsobeny. Z kapacitních důvodů se ovšem v současné době stává, že část dětí zůstává v domovech i přes věkovou hranici.

3.1.1.3 Dětské centrum, jako nový pilotní projekt

Dětská centra integrují všechny zmiňované aktivity od primární pomoci náhradní rodinné péče dětem velmi nízkého věku, až po pomoc matkám v nouzi. Základní provozní náplň ukazuje na výhodnost a potřebu přidružených aktivit, jako je zázemí respitní péče a poradenského centra.

3.1.2 Diagnostický ústav

Je určen pro všechny děti od 3 do 18 let, které mají být později umístěny v dětských domovech nebo výchovných ústavech. Diagnostický **dvouměsíční pobyt** vždy předchází umístění do zmíněných speciálních školských zařízení. Umístění do diagnostického ústavu je na základě nařízení soudu. Diagnostický ústav slouží i k zachycení dětí s nařízenou ochrannou výchovou a dětem zadrženým na útěku. Těmto dětem je poskytnuta péče ve výchovných skupinách. *Výchovná skupina je základní organizační jednotkou s nejméně 4 a nejvíce 6 dětmi¹.*

Diagnostický ústav má v **hlavní náplni diagnostické vyšetření dětí. Diagnostický ústav zajišťuje terapeutickou a výchovně vzdělávací činnost.** Na provoz diagnostického ústavu, jako objektu zajišťujícího ubytování se zmiňovanou profesionální podporou, jsou navázány přidružené provozy - v zásadě škola a jídelna.

3.1.3 Dětský domov

Dětské domovy jsou základní (nejrozšířenější) zařízení pro výchovu dětí mimo biologické rodiny v naší zemi.

Dětské domovy poskytují dlouhodobé zabezpečení náhradní rodinné péče. Jsou to koedukovaná pracoviště, kde děti žijí v rodinných skupinách.

V roce 2004 byla schválena nová podoba zákona č. 109/2002 Sb., která s sebou přinesla návazné změny dalších zákonných ustanovení, která již nerozděluje domovy a domovy mládeže přístupem výchovy dětí na typy: model péče ústavního typu a model péče rodinného typu. **Mluví se pouze o domovech rodinného typu**, které více připomínají skutečný pobyt v rodině. Hlavní devizou této změny je snížení počtu dětí ve výchovné skupině z dvanácti na šest a nejvíce osm. Sourozenci se zařazují do jedné skupiny. „V dětském domově lze zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 rodinných skupin²“.

Jednotlivé rodiny mají samostatný "byt" s příslušenstvím (kuchyní, jídelním koutem, obývacím pokojem, ložnicemi, šatnou a samostatným hygienickým zařízením).

V současném pojetí dětských domovů můžeme mluvit o dvou typech zařízení:

- 1) **dětském domově (rodinného typu)**
- 2) **dětském domově (rodinného typu) se školou**, který „simuluje“ provoz výchovného ústavu pro děti od 3-15 let.

¹ Zákon 109/2002 Sb. §4., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

² Zákon 109/2002 Sb. §4., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

3.1.4 Dětské stacionáře

Jsou určeny pro děti, které vyžadují pravidelnou diagnostickou, rehabilitační nebo léčebnou péči. V České Republice existuje celkem 35 zařízení se 1174 místy.

Tyto instituce zpravidla poskytují odbornou pomoc v rámci denního pobytu klienta. Stacionář zajišťuje celodenní sanaci klienta s logopedickým, somatopedickým, tyflopédickým, nebo surdopedickým zatížením, popř. kratší terapeutický pobyt spolu s ambulantní péčí formou poradny. Děti jsou zařazeny do tříd, kde pracují dle individuálního plánu. Kromě péče učitelů vyškolených ve speciální pedagogice je zajištěna asistence lékařů a psychologů.

3.1.5 Ústavy sociální péče

Ústavy sociální péče spadají do působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí – **poskytují sociální služby pro osoby se zdravotním postižením.**

Tyto zařízení poskytují ubytovací kapacity pro děti a mládež v rámci celoročního, nebo týdenního pobytu, nebo ve formě denního stacionáře. Klienty jsou děti s tělesným a druhotným mentálním postižením. V rámci zařízení je klientům nabídnuta asistenční podpora, pomoc pro rekvalifikaci a začlenění do běžného života. S klienty je pracováno individuálně. Mimo psychologicko pedagogické podpory je klientům poskytnuta možnost rehabilitací, komplexní zdravotnická péče, fyzioterapie, hipoterapie, arteterapie a volnočasové aktivity.

3.1.6 S.O.S Vesničky

Vzhledem k počtu a kapacitě slouží dětské SOS vesničky v České republice především menšině nezaopatřených dětí, jsou často využívány **pro výchovu jinak těžko umísťitelných dětí** (kde není možná adopce ani pěstounská péče), například **větších sourozeneckých skupin.**

Výhodou dětských S.O.S. vesniček je rodinný charakter výchovy, daný především **stabilní matkou-pěstounkou**, nikoliv střídajícími se vychovateli v ústavní péči, kteří jsou charakterističtí pro dětský domov.

Dětská SOS vesnička se obvykle skládá z **osmi až dvanácti samostatných rodinných domků** a z **administrativní budovy**, ve které má své zázemí odborný tým podporující matky-pěstounky. K tomuto podpůrnému týmu patří psychologové, pedagogové a sociální pracovníci. V administrativní budově je také prostor pro děti, kde mohou trávit svůj volný čas různými mimoškolními aktivitami – herna, klubovna, na okolních prostranstvích jsou umístěna hřiště a sportoviště.

Jedna matka-pěstounka může současně vychovávat šest až sedm dětí a obývá s nimi jeden rodinný dům.

3.1.7 Akutní zajištění dětí (alternativa dětských center a diagnostických ústavů) Klokánek

Kromě státem zřizovaných zařízení pro krátkodobou a dlouhodobou péči o děti, existují v České republice také různé zájmové a nadační organizace nestátního charakteru. Provozovatelem jsou potom hlavně nadační fondy, příkladem je **Fond ohrožených dětí provozující dětská zařízení „Klokánek“**.

Mluvíme o zařízení pro krátkodobou péči, v praxi ale děti často v zařízení zůstávají déle, i několik let. V průměru děti využívají toto zařízení půl roku. Věková skladba klientů je napříč všemi věkovými kategoriemi.

Klokánek stejně jako dětský domov rodinného typu je členěn na **jednotlivé byty, ovšem samotné „rodiny“ mají 2 děti, maximálně 4. Každá rodina má dva „ošetřovatele“ strýce nebo tetu**, kteří o ně nepřetržitě pečují v týdenních cyklech. Vykonávají všechny činnosti jako „normální“ máma (táta) – kromě péče o děti, vaří, připravují se s dětmi do školy, chodí s dětmi ven, k lékaři a podobně.

3.1.8 Výchovné ústavy

Speciální typ pro výchovu zvláště problémových dětí. Práce těchto ústavů spočívá v reedukační a resocializační činnosti s dětmi. Jedná se o celoroční, nepřetržitou službu zajišťující ubytování, stravování, materiální zajištění, krom toho také odbornou pedagogickou, zdravotní a poradenskou činnost. Vzdělávání dětí probíhá mimo výchovný ústav, nebo přímo v ústavu. V případě, kdy se děti nevzdělávají, tak jsou umístěny v pracovních výchovných skupinách. *Výchovné ústavy jsou svým způsobem nenahraditelná zařízení náhradní rodinné péče. Klienti jsou často delikventi a děti, které spáchaly závažný trestný čin. Skupinu tvoří nejméně 5 a nejvíce 8 dětí. Ve výchovném ústavu lze zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 výchovných skupin. Výchovný ústav pečuje o děti starší 15 let, ale může zde být umístěno i dítě starší 12 let, má-li uloženou ochrannou výchovu³.*

Výchovné ústavy jsou diferenciovány podle věku, pohlaví, stupně obtížnosti výchovy a podle mentální úrovně mládeže. Zařízení výchovných ústavů jsou nekoedukovaná.

Výchovné ústavy v České republice jsou oficiálně řazeny do čtyř skupin: **Výchovný ústav pro mládež, Výchovný ústav pro nezletilé matky, Ústav s výchovně léčebným režimem a Výchovný ústav extrémních poruch chování.**

³ Zákon 109/202 Sb. §4., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

3.1.9 Zařízení pro děti starší osmnácti (šestnácti) let – následná péče

3.1.9.1 Komunita mládeže

Komunita mládeže je výchovné zařízení, které navazuje na péči matky-pěstounky z SOS vesničky. Přicházejí sem **mladí lidé nejčastěji po ukončení povinné devítileté školní docházky**. Mladistvým se zde dostává individuální pedagogické podpory při přípravě na budoucí povolání, při získávání praktických životních zkušeností a při osobnostním rozvoji. Toto zařízení funguje jako internátní. Dospívající se zde učí všem dovednostem, které budou potřebovat pro samostatný život.

3.1.9.2 Program polozávislého bydlení – podporované bydlení

Tento program je určen dětem, které opouštějí jakoukoliv formu náhradní rodinné péče, primárně mluvíme o bydlení pro děti opouštějící dětský domov. Uživatel polozávislého bydlení musí dosáhnout plnoletosti, musí pokračovat ve studiu a nebo má trvalý příjem. Cílem pobytu je rozvoj pracovních návyků, sociálních dovedností a zvládnutí samostatného hospodaření.

3.1.9.3 Dům na půli cesty

Jedná se o další formu pomoci mladým lidem, kteří jsou v obtížné životní situaci, popř. přichází ze zmiňovaných zařízení jako dětských domovů, diagnostických ústavů, z pěstounské péče. Klienti jsou ve věku 18-26 let.

Toto zařízení nabízí ubytování a odbornou pomoc v rovině sociálně právní a pracovně právní. Pomáhá klientům k pracovním návykům a dovednostem. Ubytovaní je v jedno až dvoulůžkových pokojích. V rámci domu je společná kuchyně, hygienické zázemí, společenská místnost, technické zázemí. Snahou je klienty zapojit do ekonomicky aktivního života. Podporuje je v hledání práce a zapojuje je do činnosti v rámci zařízení. Tato služba nabízí práci na „vlastní půdě“ formou práce na farmě nebo v dílnách. Běžný pobyt v tomto zařízení je jeden rok.

3.1.9.4 DOM, SKP Centrum

Činnost organizace **DOM**⁴ je pod záštitou nevládní organizace. Za úkol si dává podporu mladých lidí, kteří mají nedostatečné nebo nevyhovující rodinné zázemí a potřebují se osamostatnit. Pomáhá mladým klientům k úspěšnému osamocení a podpoře v dosažení jejich cílů. Toto zařízení nabízí dlouhodobé ubytování, sociální pomoc, podporu zapojení na trh práce, nabídku psychoterapie. Klientovi se dostává profesionální individuální péče.

⁴ Text volně čerpán: DOM [online]. Praha: 2009, aktualizováno 2009 [cit. 2010-01-15]. Dostupné na URL: <<http://dom-os.cz>>

Jako podpora v pracovním začlenění centrum nabízí možnost brigád, nebo vlastní řemeslnou dílnu s proutěnými výrobky.

SKP centru je občanské sdružení - Středisko křesťanské pomoci. Náplň pomoci je podobná jako u centra DOM, tzn. aktivní pomoc v zapojení klienta na trhu práce, nabídka ubytování, poradenská činnost.

3.1.10 Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinná péče je forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Tou je u nás zejména adopce a pěstounská péče.“⁵

Můžeme říct, že náhradní rodinná péče je celosvětovým trendem. Přínosem je zapojení dítěte do běžného života. Do sociologicky pestrého prostředí. Dítě se učí žít „normální život“. Neopomenutelným faktem je také ekonomická výhodnost tohoto typu zajištění, ústavní péče je mnohem dražší.

Externí pomoc rodinám: než je ohrožené dítě na základě soudního předběžného opatření nebo rozhodnutí o ústavní výchově umístěno do některého ze zařízení, většinou se prvně setká s terénními pracovníky.

Sociální pracovníce jsou přidělovány podle místa trvalého bydliště dítěte. **Pomoc externích pracovníků je vztahována k zajištění pomoci rodině.**

3.1.10.1 Pěstounská péče

„Pěstounská péče je státem garantovaná forma náhradní péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.“⁶

V praxi u nás narážíme na **záměnu pěstounské péče a adopce**, které mají zcela jiný základ a to, že pěstounskou péčí v hlavním bodě nezaniká vazba biologického rodiče a dítěte. Potažmo zde chybí institut tzv. **profesionální pěstounské péče**, která má svá další specifika a hlavním záměrem má být právě návrat dítěte zpět do biologické rodiny.

Model⁷ profesionální pěstounské péče pro naši zemi vychází z myšlenky pěstouna jako terapeuta. Tato forma péče by od pěstounů vyžadovala odbornou přípravu, vzhledem k psychickým a fyzickým hendikepům dětí, nebo v rámci nutné komunikace s problematickými biologickými rodiči, kteří jsou například duševně nemocní, nebo drogově závislí.

⁵ MATĚJČEK, Z.: Co děti nejvíce potřebují. 5. vyd. Praha : Portál, 2008. 108 s. ISBN 978-80-7367-504-2.

⁶ Průvodce náhradní rodinnou péčí [online]. Ostrava: 2006, aktualizováno 2006 [cit. 2010-01-15]. Dostupné na URL: <http://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/publikace/nahr_pece.pdf>

⁷ Zdroj: Spolu dětem o.p.s.: Adopce.com [online]. Praha: 2004, aktualizováno 2004-08-05 [cit. 2010-01-15]. Dostupné na URL: <<http://www.adopce.com>>

3.1.10.2 Poručenství⁸

Předpokladem poručenství je tzv. „právní uvolnění“, kdy k dítěti jeho biologičtí rodiče ztrácí rodičovskou zodpovědnost. Je to vyšší forma pěstounské péče, kdy poručník se stává zákonným zástupcem dítěte. Rodič nemůže nikterak zasahovat do výchovy a poručník je často v anonymitě. Do poručenství bývají svěřovány děti, které nemají šanci na osvojení, jsou to děti, které mají závažnější hendikep, popř. jsou vyššího věku. Dalším rozdílem oproti adopci je nárok pěstouna na sociální podporu a stejné dávky jako pro pěstounskou péči, poručník nemá vyživovací povinnost. Poručníkem se může stát osoba, která byla prioritně doporučena biologickým rodičem, nebo někdo z příbuzných, nebo jiná fyzická osoba.

3.1.10.3 Svěření do péče jiné osoby než rodiče

K této péči dochází na základě rozhodnutí soudu. Zpravidla se jedná o dalšího příslušníka rodiny. Tomu soud určí rozsah jeho práv a povinností vůči dítěti.

3.1.10.4 Osvojení – adopce

Je formou dlouhodobé péče, bez vlivu biologických rodičů, je možná změna rodného příjmení adoptovaných dětí. Dělí se na **zrušitelnou a nezrušitelnou**. Noví rodiče vyhledávají především mladší děti, bez aktivních kontaktů s původní biologickou rodinou. Adopce je dlouhodobou administrativní záležitostí, zájemci musí prokázat schopnost se o adoptované dítě starat.

Vedle dvou zmíněných způsobů osvojení Středisko národní rodinné péče vymezuje ještě tzv. **Mezinárodní osvojení**. Osvojení v zahraničí je možné v případě, kdy dítěti není možné najít rodiče na území země původu.

3.1.10.5 Pobyt dítěte mimo ústav – hostitelská péče

Jako další forma pomoci a péče o děti umístěné v ústavní péči je tzv. „**hostitelská péče**“, kdy na žádost zainteresované osoby je umožněn zpravidla víkendový, nebo prázdninový pobyt dítěte mimo domov. Žadatel je přezkoumán a je odborně vyhodnoceno jeho rodinné a sociální zázemí. V případě, že dítě je umístěno v domově na základě žádosti rodičů, musí rodiče s tímto alternativním pobytem souhlasit.

3.1.10.6 Svěření do výchovy třetí osoby

Děti mohou být svěřeny do trvalé péče příbuzných rodinných příslušníků, pokud jejich biologičtí rodiče nejsou schopni se o ně starat, případně do péče cizích osob.

⁸ FOD: Pěstounská péče [online]. Praha: 2008, aktualizováno 2008-11-11 [cit. 2010-01-15]. Dostupné na URL: <www.fod.cz/stranky/adopce/nrp/por_pece.htm#>

4 Architektonicko-typologický rozbor

Výchozím bodem, fakticky poznatkovým „vstupem“ architektonicko-typologického rozboru, byla implementace dotazníku mapujícího názory a postoje dětí mladšího školního věku na možnosti bydlení a způsoby architektonického pojetí životního prostoru. Důvodem pro tuto sondu do vnímání a myšlení dětí byla snaha opřít se poznatkově o pocity a hodnocení věkově identických uživatelů, o které se bude jednat při navrhování optimálního způsobu bydlení pěstounských rodin.

Dotazník (jehož podoba je uvedena v příloze) byl aplikován dětem ve druhé, čtvrté a šesté třídě základní školy. Dotazník byl zadáván osobně autorkou této dizertační práce a byl spojen i s diskuzí na témata, která byla provokována předloženými obrázky („Jaký pokojíček by se Ti líbil?“ a podobně).

4.1 Interpretace dotazníku mapujícího postoje dětí k architektonickému řešení jejich životního prostoru

Děti volí oblíbenou lokalitu pro své žití (město x vesnice) tak, že čím jsou starší, tím je jim bližší městský prostor a městský způsob života.

Vzhledem k tomu, že děti si jednoznačně raději hrají venku, je vhodné při koncipování způsobu bydlení profesionálních pěstounských rodin napojovat objekty na venkovní prostor.

Dle očekávání je potřeba „vlastního prostoru pro hry“ silně vyznačena i rámci interiéru – děti si chtějí hrát ve svém pokojíčku, ne ve společných prostorách bytu.

Vzhledem k tomu, že děti si nejraději hrají na vlastních zahradách, je vytvoření alespoň malého venkovního odseparovaného prostoru pro hry dětí velmi vhodné.

Na spaní je pro děti nejvhodnější klasická postel s ohraničením (zády), proto by se při návrzích interiérů objektů pro život pěstounských rodin mělo s tímto faktem počítat.

Pro interiérové řešení vhodné a přitažlivé pro děti školního věku je dřevo (bylo voleno jako nejpříjemnější materiál na podlahy), které svými vlastnostmi dobře vyhovuje tomuto účelu (teplé, hladké, snadno udržovatelné, estetické).

Dětem se v interiéru líbí zelená a oranžová sytá barva a při zpracování stěn buď realistická fototapeta nebo plakát (u mladších školních dětí třeba se zvířecím motivem). Proto

při navrhování interiérů dětských pokojů pro velké pěstounské rodiny, by mohlo být této inspirace využito.

Při koncipování interiérů v bytech pěstounských rodin nenutit dětem nad 7 let infantilní, barevné pokojíčky s komickými ryze dětskými motivy.

4.2 Požadavky na určení životního prostoru dítěte se zohledněním žádoucích aktivit

Jedním z cílů mé práce je najít „návod“, řešení ideálního životního prostředí potřebných dětí, potažmo jejich pečovateli. Proto se v další části této práce věnuji přímému nejbližšímu prostředí uživatelů, architektonicko typologickému řešení interiérů. Práce nabízí obecná pravidla, která se dají aplikovat v objektech ústavní péče, až po návrhy samotných bytů pro velké rodiny.

Při úvahách, co by měl všeobecně splňovat životní prostor dítěte, dojdeme k následujícím bodům základních požadavků: **místo pro pohyb, místo klidu, místo setkávání, místo volnosti, místo bezpečí.**

Dítě pro svůj zdravý vývoj potřebuje pozitivní prostředí nejen ze sociálního aspektu, ale i architektonického. Můžeme vycházet z úvahy, že nejdříve my sami formujeme své prostředí a to pak formuje nás. Tato úvaha přichází od Winstona Churchilla.

Děti vnímají velmi citlivě své prostředí všemi smysly. Důležitým aspektem je pocit bezpečí a orientace. V neposlední řadě prostředí ovlivňuje estetické vnímání. Prostor je první vychovatel dítěte a má vliv na jeho socializaci a rozvoj.

Každý jedinec vyhodnocuje prostor subjektivně na základě individuálního vývoje a vzdělání. **Prostor člověk může vnímat nejen zrakem, ale i jinými smysly jako hmatem, sluchem a čichem.**

Podlaha je nejdůležitější vymežující plochou prostoru malého dítěte. Důvod je jednoduchý. Zorné pole dítěte je rozdílné oproti dospělé osobě vzpřímeně se pohybující v prostoru. Dítě vnímá prostor z jiné výšky.

Strop, druhá horizontála vyčleňující prostor. Práci s různými úrovněmi stropu můžeme velmi dobře podpořit specifické zóny pobytu dítěte, např. zavěšením baldachýnu na místě spaní docílíme efektu většího bezpečí a srovnáme měřítko prostoru vůči malému uživateli.

Stěny, ty nám nejostřeji vymežují prostor, jejich poměr podporuje pocity stísněnosti nebo volnosti.

Dodržení proporcí prostoru je důležitým bodem v utváření zdravého a pozitivního životního postoje dítěte. Je to základní dovednost architekta kompozicí stěn a otvorů vyvolat patřičný vjem a pocit, ideální je se blížit harmonickým proporcím zlatého řezu a vyhnout se prostorům stísněným a převýšeným.

Prostor pohybu, pohyb je pro děti základ poznávání. Děti jsou takřka pořád v pohybu, a proto je důležité jim dopřát místo. Pohyb je také jejich první řeč. Pohyb ovlivňuje jak jejich tělesný, tak i duševní rozvoj. Výzkumy prokázaly, že představy vzorně sedícího dítěte za stolem jdou špatným směrem. Až na prostor klidu by mělo být prostředí dítěte interaktivní a vybízet ho k aktivitě.

Místo klidu – možnost být sám: nemusí být samotné místo na spaní, které doporučuji nechat čistě pouze jeho funkci, ale může to být kryté místo, kde si dítě odpočine, může poslouchat hudbu, číst si, může to být krytá matrace, velký koš, velká krabice nebo stan, sofa. Pro toto místo platí, že musí vzbuzovat pocit bezpečí a klidu.

Místo setkávání: pro zdravý vývoj dítě jsou důležité sociální kontakty, kdy se učí komunikaci a sociálním dovednostem jak s dospělými, tak se ostatními dětmi. Místem pro komunikaci není jen např. jídelní stůl, nebo sedací souprava v společném obytném prostoru, ale je to celý byt, dům. Je to například dlouhá chodba, kterou děti právě z neľibostí rychle proběhnou. Místem komunikace je např. parapet okna s výhledem ven, odkud děti mohou pozorovat své okolí.

Prostor volnosti: jako ideální vidím propojení interiéru s exteriérem, v nejlepším případě s chráněnou zahradou, kde se děti mohou volně pohybovat a uplatnit si svůj nárok na chvílku bez dozoru dospělých.

Místo jistoty: tímto heslem myslím fakt, že dítě jako každý jedinec potřebuje řád a strukturu, o kterou se může opřít a která je neměnná, o to víc, pokud mu chybí zázemí biologické rodiny. Tento aspekt by měl fungovat jak v pohledu sociálně psychologickém, tak i z pohledu fyzického životního prostoru. Pro dítě je důležité, že např. na určitém místě najde pití, nebo že má neměnný kout pro své hračky. Že jeho životní prostor je přehledný, že se orientuje a nemá pocit strachu.

Kriteria pro utváření prostoru, orientace v prostoru a jeho jistota: dítě potřebuje prostor adekvátní k jeho měřítku a optice, aby se v něm dobře orientoval.

Jednoduchý a rozmanitý: dítě prioritně potřebuje prostor, kde se může koncentrovat.

Stabilita a měnitelnost: děti potřebují spolehlivou orientaci v čase (rituály, rytmus, průběh, opakování) a prostoru (pořádek, zařízení, struktura), díky těmto prvkům se cítí děti bezpečně.

Život znamená změnu. Dekorace a vybavení pokoje by se mělo měnit s jeho uživatelem. Děti potřebují prostory, které si mohou dotvořit a přizpůsobit svým aktivitám. Díky těmto zásahům se kvalita prostoru posouvá a stává se uživateli důvěrnější.

Vnímání estetiky prostoru je velmi individuální. Záleží na možnostech vnímání, poznatcích a zkušenostech. Prostředí dítěte vytváří jeho estetické vnímání, podporuje jeho kreativitu, flexibilitu a sociální kompetence. Samotný svět není jednotný a proto blízký prostor dítěte by neměl být uniformní, ale citlivě koncipovaným místem se svojí diverzitou.

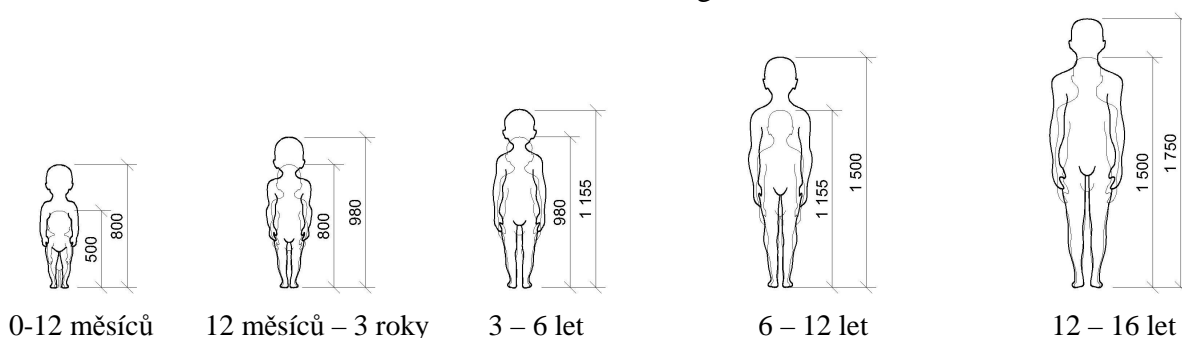
Kvalita prostoru je závislá na použitých materiálech a jejich koncepcích, např. zda použijeme imitaci nebo opravdový materiál (dřevo x laminát), na vzájemné kombinaci a ladění. Vnímání člověka směřuje k pořádku, k pravidelným, jednoduchým, jasným, přehledným formám, nicméně „nepořádek“ patří k prostředí dítěte.

Barva je dalším důležitým komponentem utváření prostoru. Díky barvám můžeme prostor vnímat jako příjemný nebo neútulný, jejich vliv v nás vyvolává emoce. Pojem barvy je sám o sobě málo popisný a navíc zatížený osobní zkušeností, symbolikou.

Klima je dalším aspektem vnímání prostoru, i když oproti vizuálnímu vjemu ne až tak markantní. Platí pravidlo, že na jedno dítě musíme splnit požadavek 16 m³ vzduchu.

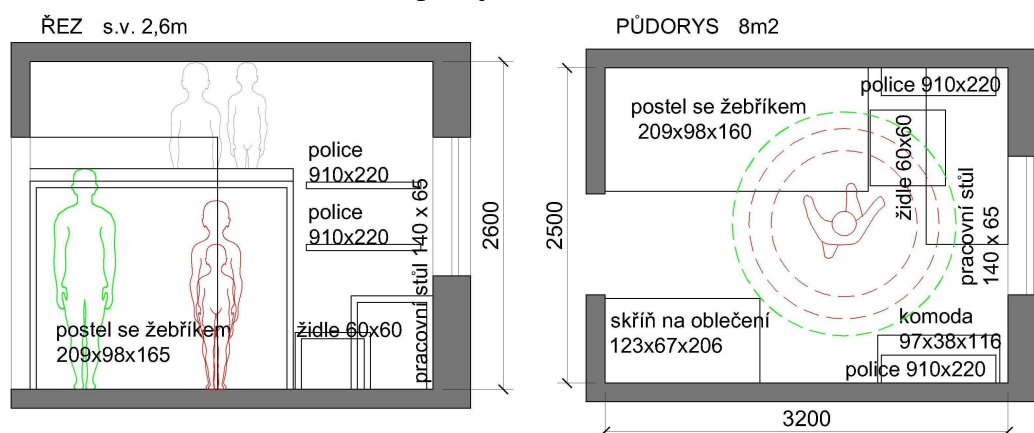
Kromě zmíněných aspektů pro vytváření prostoru potřebujeme v první řadě stanovit **typologický rámec**. Protože naši sledovanou skupinou nejsou dospělí jedinci, kteří se mění pouze ve svých potřebách a zvycích, ale děti které se mění nejen svými potřebami a mentální úrovní, ale i vzrůstem. Tento fakt je nutné zohlednit v úvahách o prostorových nárocích a požadavcích na vybavení. Pro pracovní zařazení můžeme děti rozdělit do pěti věkových kategorií a k jednotlivým vývojovým stupňům přiřadit i požadavky na zařízení jejich nejbližšího prostředí, tedy dětského pokoje.

Obrázek č. 1: Vzrůst dítěte ve vztahu ke věkové kategorii

Zdroj: Autor

Obrázek č. 2: Zařízení dětského pokoje dítě od 6 do 12 let

Zdroj: Autor

5 Návrh optimálního řešení bytů pro velké (pěstounské) rodiny

Následující architektonické studie ukazují, že stačí pouhé spojení bytů v prvním nadzemním podlaží, nebo že je možno pracovat s prostorem ve více úrovních. Autorka nabízí úvahu o využití nebytových prostor parteru a semiprivátních ploch exteriéru.

Příklad řešení 01 - deskový panelový dům, ulice Stamicova, Brno - Kohoutovice

Obrázek č. 3: Návrh dispozice prvního nadzemního podlaží, suterénu

Zdroj: autor

Příklad řešení 02 - bodový panelový dům, ulice Kvapilova, Brno – Žabovřesky

Obrázek č. 4: Návrh dispozice prvního nadzemního podlaží, suterénu

Zdroj: autor

6 Seznam prací a výsledky odborné činnosti

- 2008 Příspěvek na konferenci doktorandů, na téma „Architektonická typologie dětských vesniček“, se zaměřením na analýzu Dětské S.O.S. vesničky v Brně Medlánkách, jsem prezentovala ve sborníku XII. VĚDECKÉ KONFERENCE DOKTORANDŮ FA VUT v BRNĚ, vydaného při příležitosti Vědecké konference doktorandů Fakulty architektury Vysokého učení technického v Brně, dne 13. května 2008.
- 2009 Příspěvek na konferenci doktorandů, na téma „Formy péče o nezaopatřené děti“, při příležitosti Vědecké konference doktorandů Fakulty architektury Vysokého učení technického v Brně.
- 2010 Příspěvek na konferenci doktorandů, na téma „Formy péče o nezaopatřené děti“, při příležitosti Vědecké konference doktorandů Fakulty architektury Vysokého učení technického v Brně.

Výuka studentů, školní rok:

2006/07, 2007/2008 Výuka předmětu TYPOLOGIE I. OBYTNÉ STAVBY

2006/07, 2007/2008 Výuka předmětu TYPOLOGIE II. VEŘEJNÉ STAVBY

2007/2008 Ateliérová výuka I. a IV. ročník,
spolupráce s Doc. Ing. arch. D. Glosovou, CSc.

01.03. – 31.08.2007 Studijní výměnný pobyt na Technische Universität Wien,
Fakultät für Architektur und Raumplanung, Vídeň

2007 CHYBÍK, J.; VELKOVÁ, S.; VELEK, J. Studentská kolej jako pasivní dům. *Materiály pro stavbu*, ISSN Materiály pro stavbu, 2007, roč.13, č.9, s.35-37. (článek v časopise)

24.3. - 10.4. 2009 Účast na pokračování mezinárodního workshopu pořádaného Hogeschool Utrecht (NL)

12.5. – 31.5.2008 Tutorka na mezinárodním workshopu v Hildesheimu, Německo pořádaném: HAWK

7 Závěr

7.1 Potvrzení – vyvrácení hypotéz

Dle současných poznatků ústavní péče není vhodnou variantou péče o nezaopatřené děti. Proto, ačkoliv typologická a architektonická řešení splňují normativní požadavky, nevytvářejí optimální přirozené prostředí a nepodporují zdravou integraci a sociologickou diverzitu.

Myšlenka podpory individuální náhradní rodinné péče formou velkých pěstounských rodin oproti ústavní péči se ukazuje jako podstatně vhodnější z hlediska konečných efektů a přínosů pro normální vývoj dětí v náhradní péči. Je také ekonomicky výhodnější.

Vytyčení požadavků na architektonickou typologii životního prostoru velkých pěstounských rodin je žádoucí. Vedle základních požadavků na pěstouny je důležité vytyčit požadavky na životní prostor pěstounů a jejich svěřenců. Doposud neexistuje „norma“, která by požadavky na bytové prostory definovala - je to na subjektivním posudku sociálního pracovníka a jeho neprofesionálním pohledu z hlediska hodnocení prostoru.

Vesnice je vhodnější a preferované životní prostředí pro mladší děti, město je přitažlivější pro starší svěřence v pěstounských rodinách. Nelze upřednostňovat ani jednu z uvedených alternativ, protože každá lokalizace nabízí řadu pozitivních, ale i negativních faktorů.

Při úvahách o vytvoření adekvátního městského prostoru pro bydlení velkých pěstounských rodin musíme především zohlednit zvýšené nároky na prostor. Z pohledu socioekonomického se možnost využití panelových domů jeví jako vhodná varianta, protože při rozumných a citlivých úpravách bytů mohou být ekonomickým způsobem splněny požadavky na prostorové nároky velké pěstounské rodiny včetně bezbariérového přístupu.

7.2 Celkové shrnutí – přínos práce

Ústavní péče o nezaopatřené děti je v ČR nejrozšířenější formou péče o děti mimo biologickou rodinu. Dle výzkumů je jednoznačné, že pěstounská péče je podstatně vhodnější (a levnější) formou zaopatření dětí. Všeobecnou tendencí v této oblasti je vytvářet prostředí co nejvíce podobné normálnímu rodinnému prostředí.

K podpoře této myšlenky patří DECENTRALIZACE péče o nezaopatřené děti a INTEGRACE spočívající v zařazení do okolního světa. „Stigma“ dětí z ústavů, SOS vesniček apod. je pro jejich frekventanty těžko překonatelné, protože musí bojovat s předsudky, neumí dobře čelit okolnímu, „nepřátelskému“ světu, navíc se instinktivně tyto děti spojují (hledají si kamarády jen samy mezi sebou), což přináší nebezpečí vytváření

špatných postojů. Tyto děti jsou ochuzovány o možnost nahlédnutí do normálního světa, protože se ho prostě bojí.

Ať už jsou stavební řešení či úpravy interiérů v ústavních zařízeních jakkoliv estetické a funkční, nic to nemění na skutečnosti, že pozitivní účinek „dobrého“ architektonického řešení pak není v ústavech tak výrazný (vzhledem k tomu, co bylo shora řečeno).

Individuální náhradní rodinná péče má v sanaci potřeb většiny nezaopatřených dětí jasnou prioritu. Cestou, která je v zahraničí běžná a v ČR nyní připravovaná, je profesionální pěstounská péče. Aby byly „vytěženy“ všechny efekty plynoucí z této formy péče, musí být definovány požadavky na typologická řešení a formulována architektonická doporučení respektující specifika dětského i dospělého uživatele.

Pokud bude tuto formu péče financovat stát, pak profesionální pěstoun „pracuje“ jako řádný zaměstnanec v pracovním poměru; proto musí – dle Zákoníku práce – stát jako zaměstnavatel poskytnout materiálně-technické podmínky pro naplňování smyslu existence pracovní pozice „pěstoun“.

Otázka lokalizace bydlení velkých pěstounských rodin není spojena s jednoznačným doporučením. Vesnice má půvab pro dětské hry, umožňuje výraznější sociální kontrolu, ale znamená nebezpečí jistého „vyčlenění jinakosti“. Vesnice, jako společenství lidí, kteří se znají a úzce spolu komunikují, může pozitivně ovlivnit začlenění dětí do normálních vztahů. Vesnice není postižena velkoměstským balastem, dítě se zde lépe orientuje, normy a pravidla jsou jasnější a častěji spojena s primárními potřebami člověka.

Město nabízí větší možnosti kulturního a sportovního vyžití, jeho nabídka je pestřejší, umožňující uspokojení velmi specifických potřeb rozvoje. Ve větších městech jsou navíc usnadněny kontakty s centrály sociální podpory. Město se svojí anonymitou může pozitivně působit na „nezatížený pohyb“ dětí z pěstounských rodin (realizují se v prostoru, kde o jejich „handicapu“ nikdo neví). Město však skrývá řadu negativních prvků: jde o lokality s vyšší kriminalitou, je zde podstatně vyšší pravděpodobnost setkání s negativními vzory, neexistuje zde přímá, veřejná kontrola apod.

Velké pěstounské rodiny se v současné době rekrutují nejčastěji z katolických vesnických rodin, které žijí ve vlastních domech se zahradou. Zkušenost s městskou lokalizací pro bydlení velkých pěstounských rodin není velká.

Výsledek této dizertační práce potvrdil platnost hypotézy, že úprava panelových domů a jejich využití pro potřeby bydlení velkých pěstounských rodin je vhodnou variantou řešení této problematiky. Autorka práce vychází z předpokladu, že bydlení v panelových domech postupně pozbývá svoji atraktivitu a stává se ekonomicky dostupnější formou bydlení. Tyto domy jsou také často ve vlastnictví státu. Do budoucna bude možnost vykoupení těchto bytů od stávajících majitelů snadnější než odkoupení velkých (prostorově dostačujících bytů)

v centrech. Sevřená zástavba městských center většinou neumožňuje vytvoření privátního exteriéru.

Vhodnými stavebními úpravami panelových domů, spojením bytových jednotek, popř. i propojením dvou podlaží navzájem, může být docíleno prostorové přiměřenosti nově vzniklých bytů. Předpokládá se, že pěstounská rodina je početná a nároky na zajištění privátního prostoru pro každého jejího člena přesahují možnosti standardních bytů.

Aby bylo prostředí pro děti v pěstounských rodinách ve městech v upravených panelových bytech pokud možno optimální, je žádoucí propojení bytu s exteriérem. Proto je uvažováno s využitím prvního nadzemního podlaží. Vhodnost užití je demonstrována architektonickou studií, která je součástí této práce.

Bydlení velkých pěstounských rodin v upravených bytech v panelových domech umožňuje překonat uniformitu ústavní péče v tom smyslu, že každému členovi rodiny „nabízí“ relativní volnost ve vytváření vlastního prostoru. Osobní přístup ke každému dítěti a nezávislost na institucionálních normách umožňuje pěstounům naplnit potřeby svých svěřenců. Protože pěstouni musí být v první řadě „zdatní“ jako vychovatelé, jejich kvalifikovanost v otázkách architektury a designu není důležitá. Z toho důvodu „manuály“ se základními doporučeními týkajícími se designu prostor pro jejich svěřence jsou nezbytné.

Autorka této dizertace se přesvědčila, že samotné racionální stavební řešení vycházející z normativních požadavků nestačí. Důležité je zohlednit personalitu dítěte, jeho individuální potřeby a představy, pokud má dítě přijmout prostor za vlastní. Navíc je fakt, že se děti podílejí na úpravách interiérů, pozitivním přínosem k fixování „oprávněnosti“ mít svoje potřeby a prosazovat je jako legitimní prostředek komunikace s okolím.

Tato práce prokázala, že individualizovaný způsob péče o nezaopatřené děti ve velkých pěstounských rodinách je správný. Dále se ukázalo, že možnost integrovat pěstounské rodiny do městského prostředí je možné realizovat např. formou adaptace současných panelových domů.

Vnitřní úprava interiérů nepodléhá sice speciálním normám (jako jsou například normy pro ústavní péči), ale bylo by vhodné formulovat ARCHITEKTONICKÁ DOPORUČENÍ pro pěstouny. Tato doporučení by zohlednila nejen hlediska estetická a funkční, ale i sociálně-psychologická.

8 Odkazy na použitou literaturu

- [1] MATĚJČEK, Z., BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, J.: Výzkumná práce o ústavní deprivaci. Praha: Psychiatrické centrum, 1997
- [2] UNICEF: The State of the World's Children 2006, Excluded and invisible [online]. New York: 2006, aktualizováno 2006 [cit. 2010-01-15]. Dostupné na URL: <http://www.unicef.org/sowc06/pdfs/sowc06_fullreport.pdf>
- [3] HANZLÍČKOVÁ, V.: Prostředí náhradní rodinné péče, Diplomová práce, Pedagogická fakulta Masarykovy university v Brně [online]. Brno: 2009, aktualizováno 2009-04-30 [cit. 2010-01-15]. Dostupné na URL: <<https://portal.utb.cz/wps/portal/prohlizeni>>
- [4] ZATLOUKAL, H.: Struktura a transformace dětských domovů v Olomouckém a Zlínském kraji [online]. Brno: 2006, aktualizováno 2006-05-10 [cit. 2010-01-15]. Dostupné na URL: <http://is.muni.cz/th/131152/pedf_b>
- [5] Sdružení SOS dětských vesniček: Výroční zpráva 2005 [online]. Praha: 2005, aktualizováno 2010 [cit. 2010-01-15]. Dostupné na URL: <<http://www.sos-vesnicky.cz/publikace/vyrocní-zprava/>>
- [6] Zákon 109/202 Sb. §4., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů
- [7] Ministerstvo práce a sociálních věcí: Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí [online]. Praha: 2008, aktualizováno 2010 [cit. 2010-01-15]. Dostupné z URL: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7870/rocenka_2008b.pdf>
- [8] BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, J., PAZLAROVÁ, H., JANČÍKOVÁ, R.: Mezinárodní srovnání přístupu a forem realizace pěstounské péče se zřetelem k využití profesionálních pěstounů při řešení situace ohroženého dítěte a reintegrace rodiny. Praha: Středisko náhradní rodinné péče VÚPSV, 2002. 63 s.

9 Summary

Institutional care of unprovided children is the most common practice of care outside their biological family in the Czech Republic. The research shows that the foster care is much more suitable (and cheaper) form of providing for the children. The general tendency in this field is to create an environment as similar to normal family environment as possible.

The pillars of this idea are the DECENTRALIZATION of the care of unprovided children and INTEGRATION when trying to introduce them to the world around. The “stigma” of institutionally raised children, SOS villages etc. is very hard to get over. They must fight the prejudice and cannot face the “hostile” world around them. These children also tend to gravitate back together (they look for friends amongst such groups), which may lead to the danger of creating a bad attitude. These children are robbed of the possibility of viewing the normal world because they are simply afraid of it.

However aesthetic or functional the construction or interior solutions may be, they don't change the fact that the positive impact of a “good” architectural solution is not so significant in the institutions (because of the reasons mentioned above).

Individual compensatory family care is of the highest priority amongst the needs of most of unprovided children. The way common abroad and being prepared in the Czech Republic at the moment is the professional foster care. To get the most of this form of care, we must first define the requirements of typological solution and form the architectural recommendations allowing for the specifics of both child and adult user.

If the state is the financial backer of this form of care, then the professional foster parent “works” as a regular employee. That's why the state – according to the Labor Code – must provide him or her with all that is necessary to reach the goals of his or her job position of a “foster parent”.

The matter of localization of living of big foster families is not one with a clear-cut recommendation. The village has its charm as for the children games, it allows for a better public control but also brings about a danger of a certain detachment. The village being a community of people knowing each other and communicating closely, can have a positive impact on integration of children in the normal society. The village is not burdened with the ballast of a city, the child finds better its way, the norms and rules are more obvious and more often based on primary needs of people.

The city offers a better possibility of cultural and sport self-realization, it offers more things, allowing the satisfaction of very specific needs of personal development. In bigger towns there are also better ways of contacting the social welfare centrals. The anonymity of the cities can positively affect the unhindered movement of fostered children (nobody knows

about their “handicap”). But the city also brings several negative aspects: the level of criminality is higher, as is the chance of meeting negative role models, the direct public control is non-existent etc.

The big foster families are recruited usually from big catholic village families, living in their own houses with a garden. There is no major experience with living of the foster families in a city.

The result of this thesis confirmed that adjusting the panel houses and using them for housing big foster families is a suitable solution of this problem. The author builds her arguments on the theory that living in panel houses grows less and less attractive and economically more and more available. In the future, buying these flats from their owners will be easier than buying bigger (spatially suitable) flats downtown. A closely-knit structure of the town centre usually makes building a private exterior impossible.

Using certain suitable adjustments of the panel houses, joining several flats or even floors together, can make these flats spatially adequate. The foster family is expected to have a lot of members and granting the space for each of its member is impossible in standard flats.

For establishing optimum environment for the children in foster families in adjusted panel flats it is necessary to connect the flat with the exterior. That's why the first floor above the ground level is considered. Its suitability is demonstrated in an architectural study, which is part of this thesis.

Living of big foster families in adjusted flats in panel houses may help overcome the uniformity of the institutional care, because it offers each member of the family a certain level of relative freedom in setting up their own space. Individual approach to each child and the absence of institutional norms allows the foster parents to meet the needs of the children. Since the foster parents must be able educators in the first place, their architecture and design qualification is not so important. This makes the handbooks with basic recommendations on the design of the space for the foster family necessary.

The author of this thesis found out that only the normative building solution is not enough. It is vital to consider the personality of the child, its individual needs and ideas, if the child is to consider the space its own. Also, the fact that the children take part in the interior adjustments helps to fix their “right to have their own needs and to enforce them as a legitimate means to communicate with other people”.

This paper proves that the individualized way of caring for the unprovided children in big foster families is right. It also shows that the possibility of integration of foster families in the city environment may take form of adjusting existing panel houses.